

ครูศิลป์ของแผ่นดิน ประจำปี 2564

นายเฉลิม พึ่งแดง

อายุ 77 ปี

ประเภทเครื่องดิน (ปูนปั้นสด)

จังหวัดเพชรบุรี

การอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญา

ครูเฉลิม พึ่งแดง ผู้ที่ถือเป็นสุดยอดช่างฝีมือผู้อนุรักษ์สืบสานงาน “ปูนปั้นสด” หนึ่งในสกุลช่างเพชรบุรี ที่มีความสามารถครบบริบูรณ์ด้วยทักษะฝีมือ สร้างผลงานปั้นปูนสดแบบโบราณ ฝากไว้บนผืนแผ่นดินไทยผ่านวัดวาอารามหลายแห่ง จนเป็นที่ยอมรับในฝีมืองานปูนปั้นสดชั้นบรมครูของเมืองเพชรบุรี ด้วยผลงานที่มีลวดลายวิจิตรงดงาม และยังคงรักษารูปแบบภูมิปัญญาอัตลักษณ์ลวดลายปูนปั้นสดแบบดั้งเดิมที่มีมานับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาไว้ให้คงอยู่

ครูเฉลิม เริ่มทำงานด้วยใจรักในงานศิลปะทั้งงานจิตรกรรมไทยและงานปูนปั้นสด สนใจและ
ชวนขยาย ฝึกฝนตั้งแต่วัยหนุ่ม เนื่องจากเป็นคนจังหวัดเพชรบุรี เมื่อได้มีโอกาสมาทำงานในเมือง
ได้อาศัยอยู่ที่วัด จึงได้เห็นศิลปะความงดงามหลากหลายรูปแบบที่เป็นฝีมือของช่างในยุคสมัย
อยุธยาตอนปลาย โดยเฉพาะศิลปะปูนปั้นสดที่ถือได้ว่างดงามที่สุดในประเทศ ไม่ว่าจะเป็น วัดสระบัว
สมัยพระนารายณ์มหาราช วัดไผ่ล้อม สมัยพระเพทราชา วัดใหญ่สุวรรณาราม สมัยพระเจ้าเสือ
วัดเขabanได้อิฐ ในสมัยอยุธยาตอนปลาย วัดมหาธาตุวรวิหาร สมัยพระเจ้าเสือ เป็นต้น จนเกิด
เป็นแรงบันดาลใจที่จะฝึกฝนงานด้านนี้อย่างจริงจัง เริ่มตั้งแต่หัดเขียนลายกนก ลายไทยต่าง ๆ
และเข้าฝึกฝนเรียนรู้กับกลุ่มช่างวัดพระทรง ได้แก่ ครูหวน ตาลวรรณ ครูเลิศ พ่วงพเดช ครูพิน
อินฟ้าแสง และด้วยความมุ่งมั่นเพียรพยายาม หมั่นฝึกฝนจนเชี่ยวชาญ สั่งสมประสบการณ์ต่าง ๆ
เรื่อยมาทั้งงานเขียนลายไทยและงานปูนปั้นสด ฝากผลงานไว้ในโบสถ์ วิหาร ศาลา ต่าง ๆ ของวัด
ในจังหวัดเพชรบุรีมากมาย ผลงานเป็นที่ประจักษ์ว่ามีลวดลายปูนปั้น ที่อ่อนช้อย งดงามวิจิตร
บรรจง ถอดแบบมาจากศิลปะสมัยอยุธยาไว้ได้อย่างสมบูรณ์แบบ นับเป็นระยะเวลาอย่างยาวนาน
จนเกือบ 60 ปีแล้ว

ภูมิปัญญาที่สะท้อนทักษะฝีมือเชิงช่าง

ครูเฉลิม ยังคงภูมิปัญญาตั้งแต่การทำปูนด้วยส่วนผสมซึ่งนับว่าเป็นภูมิปัญญาโบราณ ในการทำงานปูนปั้นสด โดยมีส่วนประกอบ 5 อย่าง คือ ทรายน้ำจืดละเอียด ปูนขาว (อดีตใช้ซีเมนต์หิน) น้ำตาลโตนดหรือกากน้ำตาลทดแทน (อดีตใช้น้ำตาลอ้อย น้ำตาลช่วยดึงโมเลกุลของปูนให้ติดกันและให้เกิดความยืดหยุ่นของเนื้อปูน) กระจาดขาง (ตำเพื่อให้เส้นใยของกระจาดเป็นเครื่องยึดเกาะเนื้อปูนเข้าด้วยกัน) และกาวยาง ซึ่งอดีตทำจากหนังวัวหนังควายมาต้มให้เป็นกาว ปัจจุบันใช้กาวประสานคอนกรีต ทั้งหมดผสมในอัตราส่วนที่พอเหมาะ ตำจนกว่าจะเหนียวจนได้ปูนดำแบบโบราณ เพื่อนำไปใช้สร้างผลงานปั้น

ทักษะฝีมือที่มีพื้นฐานจากงานจิตรกรรมไทย สร้างแบบและจัดวางองค์ประกอบภาพได้ตามจินตนาการ องค์ความรู้หลักของลายไทยที่เป็นพื้นฐานอย่าง กนก นารี กระปี่ คช คือหัวใจสำคัญที่จะต่อยอดสร้างลวดลายต่าง ๆ ได้อย่างดี ดังจะเห็นได้จากความต่อเนื่องของลวดลายแต่ละผลงานที่ถูกสร้างขึ้นด้วยความละเมียดละไม อ่อนช้อย งดงามวิจิตรบรรจง ลวดลายที่ประกอบกันเป็นเรื่องราวของพุทธชาดก วรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ ที่เรื่องราวแต่ละภาพนั้นเต็มเปี่ยมไปด้วยลายไทยโบราณ อาทิ ลายกนกหลากหลายรูปแบบ ลายดอกพุดตาน และลายไทยอีกมากมายที่ผูกลายต่อเนื่องกันอย่างลงตัว หาผู้ที่สามารถปั้นปูนสดได้เหนือชั้นเช่นนี้น้อยลงไปทุกทีในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นงานที่ต้องใช้ความเพียร และเป็นงานที่ต้องทำด้วยใจรัก ทำด้วยความสุข ซึ่งครูเฉลิมถ่ายทอดความสุข ความเบิกบานของอารมณ์ผ่านงานปูนปั้นสดได้อย่างสะท้อนคุณค่าได้ทุกมิติ ครูเฉลิมกล่าวว่า **“ทุกครั้งที่ลงมือสร้างสรรค์ผลงานเปรียบเสมือนเข้าภวังค์ในยามนั่งสมาธิ จิตใจจดจ่อแน่วแน่และเป็นสุข”**

และด้วยทักษะความชำนาญที่สำคัญของครูเฉลิม ที่ขาดไม่ได้คือ การใช้เกรียงและการปั้น หัวใจของศิลปะการใช้เกรียงของครู คือ **“กดให้ได้วง ตรงให้ได้เส้น”** หมายถึงเมื่อใช้เกรียงวาดให้เป็นเส้นโค้ง จะต้องห้ามไม่ให้เส้นหัก คือ ให้ได้วงตามลวดลายที่วาดไป หรือหากจะลากเกรียงให้เป็นเส้นตรงก็ต้องให้เห็นเส้นที่วาดคมและชัดเจน อีกประการหนึ่งคือ **ทักษะฝีมือในการจัดวางช่องไฟของลวดลายให้พอดี จัดกลุ่มลายให้เหมาะสม** เช่น กลุ่มกนกให้อยู่ในกลุ่มชนิดเดียวกัน เช่น กลุ่มกนกเปลว กลุ่มกนก 3 ตัว หรือหากทำดอกไม้ ดอกไม้ของครูเฉลิมจะมีลักษณะกลีบดอกพลิ้วไหว เช่น ดอกพุดตาน ที่มีทั้งแบบหนึ่งชั้น สองชั้น และช้อนกลีบหลายชั้น เป็นต้น

เอกลักษณ์ผลงานที่โดดเด่น

การสร้างรูปแบบลวดลายปูนปั้นสดของครุฑเฉลิม มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือ การอนุรักษ์ รักษาลวดลายที่คงไว้ในอัตลักษณ์ของงานศิลปะปูนปั้นสดสมัยอยุธยา ที่ สะท้อนอารมณ์สัมผัสแห่งความงามได้อย่างลงตัว อาทิ ลายบัวหัวเสา (บัวแวง) โดยยึดจากต้นแบบวัดสระบัวและ วัดใหญ่สุวรรณาราม ที่กลีบนอกมีเพียงลายเส้นที่เรียบง่าย แต่มาบากล้าในบริเวณกรวยเชิง พลังที่ส่งจากความเรียบง่ายมาสู่รายละเอียดสร้างอารมณ์ทางศิลปะที่บรรพบุรุษได้รังสรรค์เป็นต้นแบบไว้ได้อย่างงดงาม

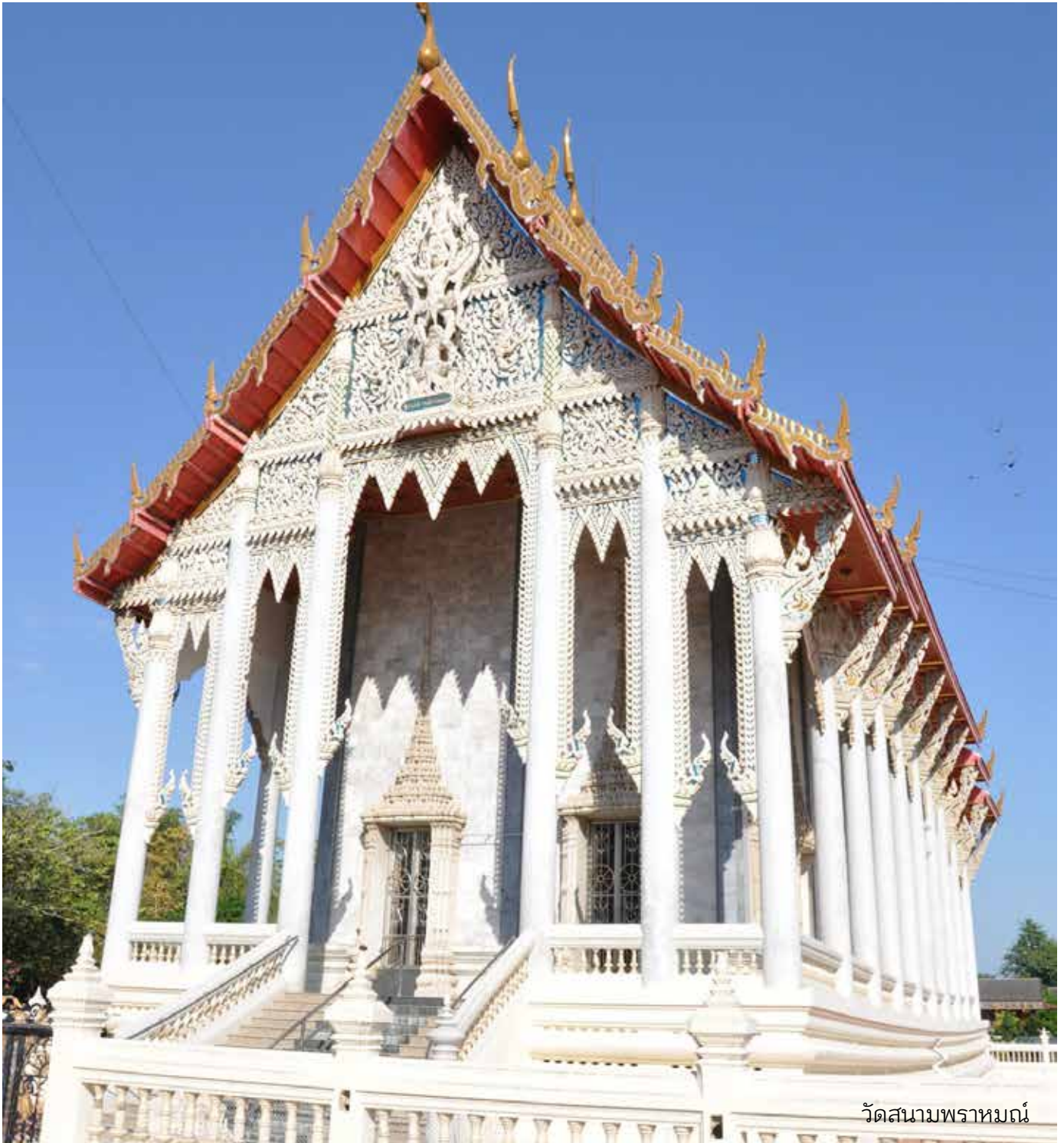

ลวดลายกนกพยับยอด ของครุฑเศลิม เป็นอีกหนึ่งอัตลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่นของตัวครุฑที่เห็นแล้ว จะทราบได้ทันทีว่าเป็นฝีมือผลงานของครุฑเศลิม คือการลวดลายกนกแล้วบิดกลีบกลับเข้าไป ให้เกิดความพลิ้วไหว ด้วยทักษะฝีมือของการใช้เกรียงที่เป็นเลิศ ทำให้ได้ความคมชัดของลายเส้น แม้ ลวดลายจะขนาดเล็กเพียงใดก็สามารถเห็นถึงความคม ความงาม ได้อย่างประจักษ์ชัดแก่สายตา

ผลงานปูนปั้น ฝีมือของครูเฉลิม จึงสะท้อนได้ถึงอารมณ์อ่อนช้อย พลิวไหว ไม่แข็งกระด้าง ลวดลายต่าง ๆ ที่ปรากฏมีครบทั้งลวดลายไทยโบราณ ลวดลายในวรรณคดี ลวดลายจากพุทธชาดก ที่สามารถใช้เป็นแบบอย่างของลวดลาย ให้ช่างปูนปั้นรุ่นหลังได้ศึกษา และรักษาศิลปะแห่งลวดลายที่สะท้อนถึงความเป็นช่างปูน ความเชี่ยวชาญงานปูนปั้นสดอันเป็นหนึ่งในฝีมือชั้นครูนี้เอง ครูเฉลิม จึงเป็นบุคคลหนึ่งในทีมงานที่ทำงานร่วมกับกองงานหัตถศิลป์ กรมศิลปากร เมื่อปี พ.ศ. 2524 เมื่อครั้งเตรียมงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ในการบูรณะซ่อมแซม หน้าต่าง ซุ้มประตู โบสถ์ หอระฆัง พอประโศกธำมรงค์ และสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ในบริเวณวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ภายในพระบรมมหาราชวัง และการซ่อมแซมโบสถ์น้อย วิหารน้อยภายในวัดอรุณราชวราราม และการเขียนเพดานที่วัดมเหยงคณ์ กรุงเทพมหานคร ซึ่งนับเป็นผลงานที่ภาคภูมิใจและยังคงไว้ให้ลูกหลานรุ่นต่อไปได้เรียนรู้

อีกทั้งครูเฉลิมยังคงฝากผลงานในจังหวัดเพชรบุรีไว้มากมาย อาทิ ผลงานปูนปั้นสด วัดมหาธาตุวรวิหาร วัดพระทรง วัดสนามพราหมณ์ วัดจันทราวาส วัดโตนดหลวง วัดคงคา วัดเขาพระ วัดท่ากระเทียม วัดพลับพลาไชย วัดนิคม วัดชะอำ วัดวังยาว วัดพระปรางเหลือง วัดชีวประเสริฐ จังหวัดปทุมธานี วัดป่าจิตตภาวนา เป็นต้น จนมาถึงในวัย 77 ปีในทุกวันนี้ ยังคงอนุรักษ์สืบสานงานศิลปวัฒนธรรมไทยแบบโบราณมาอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาสร้างสรรค์ประยุกต์ หรือต่อยอดผลงานด้วยแนวคิดใหม่ ๆ

ครูเฉลิมทำงานปูนปั้นสดด้วยหัวใจของศิลปินผู้มีความหลงใหลในคุณค่าของความงามทั้งความงามที่ประจักษ์แก่สายตา และความงามที่รับรู้ความสุนทรีย์ด้วยจิตใจ ดังนั้นผลงาน จึงสะท้อนออกมาด้วยความละเอียด และงานปั้นปูนสดในปัจจุบันยังสอดแทรกเรื่องราวทั้งคุณธรรม และความเบิกบานใจไว้เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้หันมาสนใจในศิลปะปูนปั้นสดแบบโบราณ และสร้างศิลปะให้เป็นเรื่องที่กล่าวขวัญถึงกันได้ทุกเพศ ทุกวัย อาทิ การสร้างภาพผลงานหน้าบัน เรื่องรามเกียรติ์ มีลิงกับยักษ์เป็นตัวละคร ครูเฉลิมก็สร้างความสนุกโดยปั้นให้ลิงไปจับนมยักษ์ เพื่อให้ผู้ชมได้นำไปเล่าขานต่อ ๆ กัน นับเป็นการสร้างงานศิลปะแบบดั้งเดิมให้เป็นที่รับรู้ได้อย่างสนุกสนานไม่น่าเบื่อจนเกินไป หรือการสร้างรูปเหมือนเทวดาใส่แว่นทรงครุฑ ซึ่งแท้จริงต้องการให้ระลึกถึงพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่เปรียบเสมือนเทวดาอวตารลงมาบนโลกมนุษย์ และให้จดจำความดีงามที่พระองค์ได้ทรงฝากไว้ให้ผืนแผ่นดินไทย เรื่องราวแฝงโดยนัยเหล่านี้มีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา เพื่อให้คนได้จดจำเรื่องราวในห้วงเวลานั้น ๆ ว่ามีสิ่งใดที่เกิดขึ้นผ่านสถาปัตยกรรมปูนปั้นสดเมืองเพชรบุรีไว้ตราบนานเท่านาน

ความมุ่งมั่นตั้งใจในการอนุรักษ์ สืบทอดในงานศิลปหัตถกรรม

ในวันนี้ด้วยวัย 77 ปี ครูเฉลิม ยังคงมุ่งมั่น สืบสาน อนุรักษ์การทำงานปูนปั้นสด ด้วยตัวเอง ไปพร้อมกับจิตใจที่เบิกบาน ผลงานสะท้อนศาสตร์และศิลป์ ส่งผ่านคุณค่างานศิลปหัตถกรรม ไทยได้อย่างละเมียดละไม อีกทั้งยังเป็นแบบอย่างของครู ผู้ถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นหลัง อย่างไม่หวงวิชา เพื่อสืบสานรักษางานปูนปั้นสด ไว้ให้คงอยู่สืบไป

พระพุทธรูปปางนาคปรก
พระพุทธรูปปางสมาธิ
พระพุทธรูปปางอุ้มบาตร
พระพุทธรูปปางเดินจงกรม
พระพุทธรูปปางประทานพร

"เราโชคดีที่ได้เกิดในพื้นที่ประเทศไทยที่บรรพบุรุษได้ฝากผลงานศิลปะอันมีเอกลักษณ์ไว้มากมาย โดยเฉพาะเมืองเพชรบุรี ช่างสมัยอยุธยาตอนปลายได้ฝากฝีมือในงานช่างหลากหลายแขนง เพื่อให้เป็นมรดกตกทอดให้ลูกหลาน งานปูนปั้นโบราณในยุคก่อนถือเป็นครูให้กับผม และงานปูนปั้นที่ผมฝากไว้ในวันนี้ทุกผลงาน ก็จะเป็นครูให้คนรุ่นต่อไป ได้มาศึกษา เรียนรู้ และสืบสานต่อไปเช่นกัน"

เกียรติบัตรหรือรางวัลที่เคยได้รับ

ได้รับการเชิดชูเกียรติเป็นครูช่างศิลปหัตถกรรม ปี พ.ศ. 2554

องค์ประกอบประวัติบุคคล

ที่อยู่ : 69/2 ซอยเทคนิค ถนนบริพัตร ตำบลท่าราบ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี 76000

โทรศัพท์ : 081 2919081